

Vándoranekdota Bornemisznánál

Bornemisza Postilla-gyűjteményének IV. kötetében (479.) olvasható a következő történet egy zsidóról:¹

„Egy városba egyic midön az árnyec szekbe eset volna szombaton, nem mertec ki venni, hanem más napra halasztottac, de az ot valo Pispec czufsagba öis nem hatta vasarnap ki venni, hogy ha szombatot becülte, az vasarnapotis becüllye, es így ket nap kellet a büzt nyelni.”

Aki olvassa – s nem gondol Bornemisza forráshasználatára az anekdoták terén –, könnyen megtévedhet és hajlandó magyarországi történetnek tekinteni.² Holott vándoranekdotáról van szó,³ amelynek első forrása Johannes Pauli (1519). Nála a püspök még nem szerepel.⁴

Bornemiszával teljesen megegyezően adja elő Hans Wilhelm Kirchof a Wendunmuthban (I. 2. Nr. 33.):

„Anno domini 1270 fiel zů Magdenburg ein Jud am samstag in ein sprachhauss, wolten im doch die andern Juden, damit der sabbath am feyren nicht gebrochen würde, nicht herausser helffen. Und do das geschrey für den bischoff kam, gebot er den Juden bey grosser straff, die weil sie iren sabbath so hoch gefeyret, dass sie den sonntag, der Christen feyrtag, auch nit brechen, sondern rüwen sollten. Also müsst der arm Jud zwen tag im wüst sitzen.”⁵

Bornemisza forrása azonban nyilván itt is Manlius. Ő ugyan megnevezi a püspököt, de Bornemisza – mint számára érdektelent – elhagyja:

„Accidit Magdeburgi, ut die sabbathi Judaeus in cloacā icideret, ibi Judaei tanti faciebant suū sabbathum, ut ipsum eo die extrahere nollent. Re delata ad episcupum Magdeburgensem Ernestum, inquit: Cum Judaei tanti faciant suum sabbathum, ut hominem ex cloaca extrahere nollint, ergo etiam nostrum sabbathum tanti faciamus, ac prohibuit ne die Dominico Judaeus extraheretur, ita oportuit illum Judaeum biduum manere in cloaca. Tertio tandem die extractus est.”⁶

Ez az apró adalék is járuljon hozzá a Bornemisza-anekdoták forrásainak tisztázásához.

Scheiber Sándor

A két Ács Mihály életrajzához

Idősebb Ács Mihály leginkább azon a réven tarthat számot irodalomtörténeti érdeklődésre, hogy egyik szerkesztője volt a *Zengedező-Mennyei Kar* című énekeskönyvnek,¹ ez pedig korszakot nyitott a magyar evangélikus énekeskönyvek történetében. Lelkészi működése összefonódott mind a két kuruc szabadságharc történetével. Halála idejének megállapításához némi támpontot nyújt az az adat, hogy a kemenesaljai evangélikus esperességben 1708. január 18-án kezdődött alesperesi látogató körútról szóló feljegyzés már mint halottról emlékezik meg róla, addigi főesperesről.²

¹ NEMESKURTY ISTVÁN: Bornemisza Péter, az ember és az író. Bp., 1959. 454. Nr. 71.

² Magyar—Zsidó Oklevéltár. V/2. Bp., 1960. 5.

³ OSKAR FRANKL: Der Jude in den deutschen Dichtungen des 15., 16. und 17. Jahrhunderts. M. Ostrau—Leipzig, 1905. 51, 53.

⁴ JOHANNES PAULI: Schimpf und Ernst. Herausg. Johannes Bölte. I. Berlin, 1924. 232—233. Nr. 389; II. 346—347. A teljes irodalommal.

⁵ Wendunmuth von Hans Wilhelm Kirchof. Herausg. Hermann Österley. I. Tübingen, 1869. 483. (Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart. XCV.)

⁶ J. MANLIUS: Locorum communium collectanea. Basileae, 1563. II. 40.

⁷ RMK I. 1490. Lőcse, 1696. Vajon ekkor először?

⁸ A kemenesaljai evangélikus esperesség legrégebbi jegyzőkönyve, 181 kk. A celldömölki evangélikus egyházközség levéltárában. A jegyzőkönyv kivonata az Evangélikus Országos Levéltárban, Egyetemes Egyház levéltára, Ia 15; 12. jelzet alatt.